

Csak ülök, iszom és mesélek

Gondolatok György Péter előadásáról

Kétségtelenül György Péter egyike azoknak, akik többet írnak, mint amennyit róluik írnak, ezért most megkísérlem, hogy az előadása alapján bemutassam őt, ahogy én láttam mind szakmailag, mind emberileg. Előadása nemcsak a meghirdetett témáról, az információ aktuális problémáiról szólt, hanem több volt ennél: György Péter személyiségét is bemutatta - habár közvetlen modora, barátságos jelleme korábban is ismeretes volt. Más összefonódást is felfedeztem a stílusa és előadásmódja között: az *amerikanizálódottságot*. Ő maga is többször kifejtette, hogy amerikai diákjai közt mennyit tanult - ezért rakhatta fel a lábát hanyagul a székkarfára és kortyolgathatta az ásványvizet - másrészt pedig, úgy tűnik, az "élni és élni hagyni" amerikai filozófia is mélyen lenyűgözte. (Mellesleg a fekete-fehér ellentét mélységéről nem esett szó.)

Igen, előadást tartott a TEK-ben, akárcsak tavaly, amikor a *Hogyan nevel fel egy nemzedéket a média?* címmel adott elő. Most előadása a *Médiaworld-Disneyworld* címet viselte. Ha jól sejtem, az előadás apropóját a Disney Company terjeszkedése a médiapiacon adta, amellyel egy olyan médiabirodalom épült fel, amely fizikai kiterjedtségével éppúgy mint hatalmával egy olyan erőt képviselhet a kommunikációban, amivel akár egyedül is teljesen átformálhatja gondolkodásunkat, azáltal, hogy manipulálja az értékrendünket, érzelmeinket. Ráadásul ekkora médiabeli uralomra még nem volt korábban példa a kommunikáció történetében, ezért jogos az aggodalom, mellyel az események alakulását szemléljük - gondolom, ennek jelentőségét szerette volna velünk megismertetni. Minderről történt ugyan említés, de az előadás fonala egyre inkább a média felé, majd a legaktuálisabb érdeklődési területe irányába sodródott, a magaskultúra elemzéséhez.

Előadását azzal kezdte, hogy az mindenki számára világos, hogy a média feletti ellenőrzés birtoklása hatalmat jelent, de az már kevésbé ismeretes, hogy a "termelés" (értsd: filmgyártás, sajtóorgánumbeli hírközlés) önmagában sem ér, ha nincs meg mellette az "értékesítési lánc" (értsd: reklámtrikók, poharak, szórólapok...). Ezen keresztül valósul meg a tényleges tömegfogyasztás, a filmipar termelkei teljesen elárasztják a piacokat, s ezzel mindenki jól jár: a filmstúdiók alkotásainak nő a nézettsége; a termelési kapacitással rendelkezők

gyárthatnak - profit és munkalehetőség adódik - végül a fogyasztók kielégíthetik az igényeiket. Ahhoz, hogy a gépezet beindulhasson, kell hogy legyen "médiaproduktum", amely ezeken a csatornákon végigáramolhat, valamint az szükségeltetik, hogy a szolgáltatást nyújtók felismerjék, hogy saját maguknak kell a fogyasztókért küzdeni és nem fordítva: a végső láncszemet kell rákényszeríteni a harcra az általuk előállított termékekért, mint ahogy azt a telefonszolgáltatást nyújtó MATÁV dinoszaurusza teszi. Mivel ő még nem ismerte fel a versenyképesség és a piaconmaradás eme vastörvényét: ő csak egyetlen láncszem a szorosan összefonódott gazdasági szektorok közti láncban, de ahhoz, hogy fennmaradhasson, kapcsolatot kell létesítenie más ágazatokkal is.

A filmek gyártása és "elfogyasztása" azonban még nem adja a teljes folyamatábráját a filmnéző (és a film kapcsolatának) feldolgozásának. Az utolsó fázisa a produktum megértésének az, amikor a közönség meg is emésztí a mű mondanivalóját, a kódolt üzenetet dekódolja. A *"Medium is a message"* gyakran hangoztatott kijelentés azt jelenti, hogy a lényeg valamennyi filmalkotásban benne rejlik - burkolt vagy nyílt, spontán vagy beleerőltetett formában -, legfeljebb mi, a nézőközönség, nem értjük meg, mert egy *"másik világban élünk"*. Éppen azért nem ítélezhetünk a jóról és a rosszról, hiszen egyidejűleg különböző értékrendek léteznek (együtt). Számomra a kétely ott merül fel, amikor az előadó megfélekedett az együttélés általánosan elfogadott, írott vagy íratlan szabályairól. Lehet, hogy le lehet rombolni dínókkal a már felépített repülőteret és ez teljesen természetes is, de vajon meg lehet-e állítani, tényleg csak a monitoron követünk el ilyen tetteket? György Péter hangsúlyozta, hogy pontosan a fentebb leírtak miatt, az USA-ból jövő, lassan beszivárgó nintendo-világ ugyanúgy hozzátartozik a jövő generáció életéhez, mint ahogy szüleink is hozzászórtak a Barbie-babához és a műanyag légpuskához a mi gyerekkorunkban, mert már nem tudták ránk erőltetni a csuhéjbabát és kisbicskát. "Nem kell sírnunk, ne szórjunk hamut a fejünkre!", egyszerűen fogadjuk el a kor fejlődési ütemét! - javasolta az előadó. Persze kérdés, hogy a háromdimenziós képvilágot mennyire tudjuk úgy kontrolálni, mint a hollywoodi filmek síkbeli szörnyvilágát. Az élvezeti fokok szányaló növekedését tudja-e követni gondolkodásunk, hogy a mesterségeset meg tudjuk-e különböztetni az eredetitől? Azt vallja, hogy a könyvek, a CD-k elérték fejlődésük utolsó fázisát, (később antikváriumokban majd meglelhetik a letűnt korok civilizációja iránt érdeklődők)

mindinkább előtérbe kerül a CD-ROM információs adatbázisa, a virtuális valóság életközeli arca.

Az előadó a jövőbeli Gutenberg-galaxis megőrzését vetíti rá a védelmezési-jog definiálásában és tipizálásában. Szükség van-e erre a jogra, életképes-e? Ha igen, akkor mi tartozik a védelmezendők körébe? Mi az, amit ki kell szorítani onnan? Milyen elv alapján állítsuk fel a korlátot? Úgy tűnik, ezekkel a kérdésekkel ragadhatók meg a főbb területek ebben a kérdéskörben, mely annyira újszerű problémamező, hogy ezideig még az esztéta sem tudott rájuk megnyugtató válaszokat adni. Mindennek az alátámasztására szolgál a három kategória felállításának és e csoportok értelmezésének a homályossága és zavarodottsága. Megkülönböztetett egy piaci megközelítésen alapuló modellt, egy köztes állapotot és egy teljeskörű védelmet hirdető modellt.

Az első megközelítés tagadja, hogy a védelmezési jogra szükség lenne, mert mindent a piac törvényszerűsége határoz meg. A kereslet majd eldönti, hogy mire van szükség, nem kell beavatkoznunk e folyamatokba, majd egy egészséges kiválasztódás révén az életképtelenek kihullanak - ráadásul pénzt takaríthatunk meg. Ilyen az USA napjainkban. De ha mégis szükséges a védelmezési jog léte a médiában, akkor hol húzható meg az a limit, amely révén szelektálni lehet. Így jutottunk el a magas vagy elit-kultúra problematikájához. A második kategóriában e kultúra műalkotásai találhatók meg, azzal a megszorítással, hogy nem szabad berzenkednünk, a finanszírozásának olyan formái ellen, mint például a lapok közt elhelyezett reklámok - persze ez feltételez olyan vállalkozó kedvű cégeket, amelyek fantáziát látnak a minőségi kultúra ilyen formában történő támogatásában, no és persze saját reklámozásukban. A másik oldalról nézve az olvasóközönségben tudatosodnia kell: ha Thomas Mannt akar olvasni akkor időnként az OTP hirdetéseit is át kell lapoznia. Miért fizetne adót az átlag állampolgár pár ezer törpeminoritást képező ember kedvéért?! Miért lenne preferáltabb ez a több százezres olvasóközönséget vonzó tömegkultúrával szemben? Illetve választhatunk egy másik módot is ezen igények kielégítésére, ha megvonunk egy határt az állami által támogatandók és a nem-támogatottak között. Így viszont a szándékolt hatás ellenkezőjét érhetjük el, ezt igazolja, hogy Párizsban, a filmkultúrájukra oly büszke franciák, a Pulp Fiction című (amerikai) filmet preferálták a közpénzekből készült nemzeti alkotásokkal szemben.

A második kategória pontosítására alkotta meg a harmadik csoportot, melyet az jellemez, hogy a határt ott kell meghúzni, ahol a társadalmon belüli integráció még megvalósulhat, szemben a széthúzó erőkkel. Ez a halmaz egy átkötő elem is az előbbi kettő közt. Olyan formációt jelent, ahol a magas-kultúra is jelen lehet a támogatottak között, ha az integrációs igényeket ki tudja elégíteni. Itt említette meg György Péter a rasszizmus elleni fellépés lehetőségét az elit kultúra keretein belül, hiszen hatékonynak bizonyult és olcsóbbnak is, mint a lázadások leverése vérrel és vassal. A vezető intellektuelek fejében azonban még nem tudatosodott, hogy az azonos hivatkozási alapok megteremtésével az emberi gondolatok nem átformálhatóak és nem minden területen használhatók az elitkultúra elvei. Nem lehet a volt afrikai országok lakóit arra nevelni, hogy eredetüket az antik kultúrában keressék, ugyanúgy, ahogy a háziasszonyokat sem lehet rávenni arra, hogy technika vívmányainak megértése iránt érdeklődjenek (legfeljebb fogyasztóivá válhatnak az új technikának). Ha Vivien Fable nagyobb élményt tud nyújtani, mint Parti Nagy Lajos, akkor nem kell rájuk erőltetni a magas kultúrát. Véleményem szerint a problémát mégsem lehet ilyen egyszerűen megoldani. Az itt felmerült első kérdés kapcsán egy olyan kultúrkörön alapuló oktatást kellene megvalósítani, amelyik keretén belül meg lehetne tanulni magunkat megkülönböztetni a többiektől, de egyben megtalálni az összekötő szálakat is más régiókkal, ehhez kell a másik kultúrkör ismerete. Ugyanakkor a fentebbi filmgyártási láncok összefonódásánál sem lehet izolálódni, úgy itt sem lehet befeléforduló politikát folytatni - szükségünk van egymásra, ezért kapcsolatot kell teremtenünk, aminek a bázisát egymás megismerése jelentheti. A világban található összefonódottság miatt nem mondhatjuk azt, hogy nem érdekel, hogy mi történik a földgömb ellenkező oldalán, kik élnek ott és hogyan élnek, mert előbb-utóbb nálunk is érezni lehet majd az ottani gondolkodás és események hatását. Az autarkt világkép ideje lejárt. Ami pedig az olvasandók körét illeti, az a nemtörődömség, melyről az előadó tanúbizonyosságot tett meglepő egy olyan személytől, akinek a feladata éppen a figyelem felhívása lenne a minőségileg másra. Ami engem illet, nehezen tudom elképzelni, hogy a Romana papírzsebkendő-történetei mély benyomást tehetnek bárkire is, szemben egy Doctor Faustus-szal.

Majd György Péter áttért a konkrét magyar helyzet elemzésére. *A magyar értelmiségi kultúra a halálán van*: kifogyott belőle a dinamika és nincs is rá

igény, nincs piaci értéke. Az energiák felszabadítására, az érdeklődés lekötésére pedig éppen azokra a jellemzőkre van szükség, amelyeket az elit kultúra kiszorított: pornográfiára, trágárságra, vadságra. Ellenben a tömegkultúrában megtalálhatjuk ezeket a vonásokat. Ezt a felszabadító erőt szépen prezentálja a pornó újságok népszerűsége vagy a Hungária-koncert nézőinek a száma, összehasonlítva a Rolling Stones kislétszámú közönségével. Meg vagyok arról győződve, hogy nem kell csüggednie a magas-kultúra híveinek csökkenő létszáma miatt - feltéve, hogy számuk tényleg a fentebb említett három jellemző hiánya okán apad -, mert fokozatos elmozdulás történik a "közigény" kielégítésének irányába, elég ha Esterházy Egy nő című alkotására gondolunk.

A magyar magas-kultúra halálához az is hozzájárul, hogy orientációs zavarral küzd, ami alatt az előadó a rosszul megválasztott "rajongótábort" értette. Figyelmen kívül hagyja a fiatalokat, a más etnikumhoz tartozókat és a nem koncentrált helyen lakókat. Ezekre a csoportokra is ki kell terjeszteni a vonzáskörét. Szerintem mindez a próbálkozás vajmi kevés sikerrel kecsegtet, mivel ők még nem felkészültek a befogadásra, a megértésre, illetve ez a program olyan költséges, hogy kár befogni. Gondoljunk csak a saját tizenéves emlékeinkre, amikor az Edda koncert mellett nem igazán érdekelt bennünket Beethoven Kilencedik szimfóniája. Az elit-kultúra kiterjesztését úgy kellene megvalósítani, ahogy egy szellemes hasonlattal élve, a cigánygyerekeket az iskolába való bekerülésükkor rá kellene venni arra, hogy mossannak kezet, de úgy, hogy közben ne legyenek megszegényítve.

Az elit-kultúra, de akár a másság kapcsán is megszívlelendő jótanács, amit György Péter sugalmazott, hogy nincs jogalapja annak, hogy egy olyan kultúrkört kényszerítsünk bárkire is, amely távol áll annak gondolkodásától. Azt azonban helytelenítem, hogy az esztéta "a magasból" nézzen le az emberiségre és arról merengjen, hogy milyen szép is lenne, ha mindenki egymás mellett élne begubózva. Szerintem, ha ezen kis selyemgubócskák között csupán a hason-szörűek ütköztetnék a gondolataikat, akkor lassan kialakulna az uniformizáltság a hernyóbábok között, aztán a gondolatok is elhalnának - nem lenne vita. Ha már képesek lettünk a beszédre, akkor vitatkozzunk, ütköztessük nézeteinket - az elfogadott határokon belül!

Bízom benne, hogy akármilyen közhelynek is tűnik, mégiscsak emberek vagyunk, civilizációban élünk és nem jólfejlett állatokként csordákba verődve.

ELHANGZOTT

Tudásunkkal le tudjuk győzni az ösztöneinket. Nem fogjuk talán megerőszakolni a másikat, ha megkívánjuk, ahogy nem fogjuk kitekerni a nyakát annak sem, aki megsértett. Akármilyen olvasmányon is nőttünk fel.

Kovács Gabriella